

TalenQuests: beloften en valkuilen

Gerard Westhoff

Het WebQuest-concept is ontwikkeld voor toepassing bij alle vakken. Daarbij is niet speciaal aan het talenonderwijs gedacht. Uitgangspunt is veel meer dat leerlingen in het algemeen bij een taakgerichte benadering gebaat zijn. Het combineert dat uitgangspunt met een slim en efficiënt gebruik van internet, waardoor veel realistischer en attractiever gewerkt kan worden dan met onze traditionele media mogelijk was. Door de gestructureerde opzet wordt tijdverlies door wild rond surfen zo veel mogelijk ingedamd.

Het probleem bij toepassing in het vreemde-talenonderwijs is echter dat niet elke WebQuest vanzelf tot taalverwerving bijdraagt en dat zelfs één en dezelfde WebQuest in de ene uitvoering veel en in de andere weinig leerresultaat oplevert. Een voorbeeld. Wie in het kader van CKV iets wil doen aan inzicht in het verschijnsel Barok kan als WebQuest-taak met behulp van internetbronnen een gebouw met barokkenmerken laten ontwerpen. Voor CKV maakt het dan niet veel uit of dat product wordt opgeleverd in de vorm van een tekening, een maquette of een bouwbeschrijving. Voor taalverwerving heb je alleen iets aan het laatste.

Principes voor taalverwerving

Al jaren wordt er onderzoek gedaan naar het verloop van vreemde-taalverwerving en naar een antwoord op de

vraag wat je kunt doen om die verwerving goed te laten verlopen. Wat daar ondermeer als een van de belangrijkste principes telkens weer uitkomt is dat je een vreemde taal vooral leert door hem te gebruiken. Daarbij leer je van dat gebruik het meest als het levensecht, betekenisgeoriënteerd en toepassingsgericht is en aansluit bij bestaande kennis van de lerende.

Dat is, hoe je het ook doet, binnen de beperkingen van de drukpers moeilijk te realiseren. Op al die punten scoort een WebQuest in principe heel hoog. Alle leerlingen zijn tegelijk aan het oefenen. Dat oefenen gebeurt in het kader van een functionele taak. Het moet een concreet levensecht product opleveren waar iemand anders iets mee kan. Hun leeractiviteit is dus in hoge mate toepassingsgericht. Dat is erg bevorderlijk voor de transfer. Leerlingen kunnen binnen zekere beperkingen eigen keuzes maken. Daardoor blijven ze vanzelf in de buurt van hun eigen voorkeuren en interesses, waardoor nieuwe dingen naadloos aansluiten bij bestaande voorkennis. Dat is leertheoretisch gunstig.

De leerlingen oefenen daarbij niet aan een opgave 'van de leraar', maar aan een product 'van hen zelf'. Dat is goed voor de motivatie. Al met al lijkt het dus op het eerste gezicht erg aantrekkelijk om ook in het talenonderwijs onmiddellijk op grote schaal met WebQuests te gaan werken. Maar er zijn factoren die het effect behoorlijk kunnen bederven. Zo is er een aantal lastig op te lossen problemen.

1. Input i+1

Een flink probleem is hoe je zorgt dat de input $i+1$ is. Of: dat wat leerlingen lezen of beluisteren qua moeilijkheid net iets boven hun actuele kennisniveau ligt. Dat geldt algemeen als een van de belangrijkste voorwaarden voor taalverwerving. Helemaal oplosbaar is dit nauwelijks. Je kunt als bouwer nog zo proberen om de internetbronnen zo te kiezen dat je dit ideaal zoveel mogelijk benadert, het open karakter van een Quest zal de leerling altijd de mogelijkheid laten om zelf op onderzoek uit te gaan. Dan moet je vertrouwen op het oordeel van die leerling en op zijn motivatie om die zelf gevonden, vaak te moeilijke bronnen te doorgronden. Maar verder moet je er voortdurend bij zijn om ze bronnen af te raden of bij het begrijpen te helpen. Het is een illusie dat je als docent bij het gebruik van TalenQuests rustig in de docentenkamer kunt gaan zitten. Wie het rustig wil hebben, kan beter klassikaal-frontaal blijven werken.

2. Grammatica

Een tweede probleem is de aandacht voor vormaspecten en de correctheid daarvan. Uit veel literatuur van de laatste jaren weten we dat leerlingen aangeboden grammaticaregels weliswaar niet gebruiken, maar dat aandacht voor, en af en toe wat oefenen met vormaspecten wel degelijk indirect een substantiële bijdrage aan de groei van de taalbeheersing levert. Het is buitengewoon lastig dat aspect goed in te bouwen zonder de primaire oriëntering op de betekenis en de taak geweld aan te doen. Voor je het weet zit je weer invuloefeningen te maken en is de levensechte taak waar het ooit om begonnen was, er een met de haren bijgesleepte, gezochte, quasi-inhoudelijke aanleiding geworden. Daarmee gaat een flink stuk van de meerwaarde van het werken met een TalenQuest dan weer verloren.

3. Vocabulaire

Iets dergelijks, maar waarschijnlijk veel makkelijker op te lossen is de vocabulaireverwerving. In beide gevallen verdient het waarschijnlijk aanbeveling de leerlingen te laten werken met een eigen woordjes- en regeldossier. Er blijken al veel docenten te zijn die in plaats van het idioomboek te gebruiken, leerlingen hun eigen woordjesverzamelingen laten aanleggen. Je kunt het zelfde doen met een 'regelverzameling'. Je moet deze extra's dan wel telkens expliciet in elke TalenQuest opnemen. Zowel in de taak, als in de beoordelingsrubric. Iets in de trant van: 'Voeg als bijlage bij je product een lijst van de 30 woorden die je het nuttigst vond om te onthouden en een regel die je bleek te helpen om de taak uit te voeren, samen met de zin of zinnen waarin ze voorkwamen.' En je moet regelmatig checken of ze deze kennis ook bijhouden. Overhoren dus.

4. Beoordeling

Het vierde probleem is de beoordeling. Het is niet goed mogelijk om voor het product van een TalenQuest een cijfer te geven op grond van het aantal gemaakte fouten. Al was het alleen al omdat een TalenQuest meestal een groepsproduct is. Waar het product dan wel op beoordeeld wordt, moet beschreven zijn in een 'rubric'. Dat is een soort specificatie van de eisen die je aan het product stelt. Daarbij hoort dat leerlingen (en in dit geval wél individueel) aangeven wat zij van het werken aan de TalenQuest hebben geleerd. Het is aan te bevelen ze dat te laten 'documenteren'. En de docent kan met de eisen die hij aan die documentatie stelt weer sturen hoe belangrijk en serieus de leerlingen dit nemen.

In een TalenQuest is voor dit doel een onderdeel 'evaluatie' opgenomen. Dat moet je dan dus heel serieus laten invullen. In scholen die in dit soort reflectie geen enkele traditie hebben, vereist dit wel enige oefening en begeleiding. De resultaten van een TalenQuest lenen zich wel weer heel goed voor opname in het Europees Taalportfolio <www.europeestaalportfolio.nl>. De checklist die daarin zit, kan tevens goed gebruikt worden om vorderingen in (functionele) taalbeheersing zichtbaar te maken en bij te houden.

5. Doeltaal-voertaal

Het lastigst is misschien wel het doeltaal-voertaalprobleem. Consequent de doeltaal gebruiken scheelt ook bij het werken met TalenQuests meer dan een slok op een borrel. Een halve fles komt dichterbij de realiteit. Maar, ...

- Ten eerste is het gebruik van de vreemde taal in de les in ons land absoluut geen cultuur. Docenten noch leerlingen zijn eraan gewend. En in mijn ervaring vallen beiden ondanks alle goede voornemens binnen de kortste keren terug op het Nederlands, vooral als het om instructie of begeleiding gaat. Dat is bij ons kennelijk heel diep ingeslepen.
- Als je er dan toch toe wilt overgaan, is dit nog het makkelijkst te realiseren in een klassikaal-frontale setting. Terwijl werken met TalenQuests zich juist hoofdzakelijk in kleine groepjes afspeelt, met de docent als rondcirkelend taakmanager.

Om aan al deze dingen iets te doen en de kans op leeropbrengst van het werken aan WebQuests zo groot mogelijk te maken is het TalenQuest-concept ontwikkeld (zie ook <www.talenquest.nl>). Daarbij is geprobeerd om dat wat bekend is over taalverwerving zo goed mogelijk in de WebQuest-idee in te bouwen. Om bestaande of nieuw ontwikkelde TalenQuests op hun potentiële leerzaamheid te beoordelen is een 'meetlat' gemaakt.

Die is gebaseerd op het oorspronkelijke concept van de WebQuest-bedenker Bernie Dodge en verder op een aantal tamelijk algemeen geaccepteerde principes uit de taalverwervingstheorie en een aantal kenmerken van een taakgerichte benadering, zoals: op enigerlei wijze probleemgestuurd, levensecht, functioneel, uitmondend in een product. Op grond van deze meetlat kan aan een TalenQuest een aantal 'sterren' worden toegekend die een indicatie geven van de geschatte leerzaamheid bij verstandige uitvoering. Ook de meetlat staat op <www.talenquest.nl>.

Samenvattend

TalenQuests kunnen een substantiële bijdrage leveren aan het verwerven van een vreemde taal. Ze hebben daarbij vergeleken met de traditionele methoden een potentiële meerwaarde. Dat geldt ook en met name voor de motivatie van de leerlingen. Het is soms verbazingwekkend hoeveel leerlingen blijken te kunnen, hoe zeer ze zich daarvoor blijken in te zetten en hoeveel ze daarvan leren.

Maar... van niet elke WebQuest kan effect worden verwacht op taalverwerving. Het gebruik van TalenQuests is op zich ook geen garantie. Veel hangt af van de manier waarop hij wordt uitgevoerd door de betreffende docent. Werken met TalenQuests vraagt een andere manier van werken en van naar je vak kijken. Met succes TalenQuests gebruiken vraagt daarbij vaardigheid en een didactisch repertoire in projectachtig, of toch op zijn minst taakgeoriënteerd werken. Dat wil zeggen: goed klassenmanagement, slim 'taakmanagement' (in groepjes werkende leerlingen goed 'bij de les' kunnen houden) en goed inzicht in wat helpt en hindert bij toepassingsgerichte vreemdetaalverwerving.

Wie heilig gelooft in de heilzaamheid van eerst de regel goed uitleggen, daarna stevig oefenen en ten slotte proberen daar iets van te laten toepassen, kan er beter niet aan beginnen. Dat geldt ook voor wie bij het beoordelen en rapportcijfers alleen maar kan denken in proefwerkcijfers. Dan draait het gegarandeerd op een teleurstelling uit. Tegen deze achtergrond dringt zich de indruk op dat WebQuests nogal eens wat te lichtvaardig worden ingevoerd.

Anderzijds: voor wie toepassingsgericht wil werken, daarbij goed weet wat hij doet, en vooral voor wie op zoek is naar ICT-gebruik met echte meerwaarde, lijkt de TalenQuest een aanwinst met mogelijkheden. Voor het leerrendement en voor het bevorderen van de motivatie. ■

*Voor meer achtergronden zie bijvoorbeeld Westhoff, 2004, <www.babylonia-ti.ch/BABY304/PDF/westhoff.pdf>.

Talenquests in de praktijk: een queeste

Christien van Gool en Arie Hoeflaak

Om een beeld te krijgen van praktijkervaringen met TalenQuests (TQ) zijn docenten opgeroepen daarvan melding te maken. We gebruikten daarvoor twee formats: een lijst met 27 open vragen (met dank aan Thomas Peters van het SLO) en een 'meetlat', ontwikkeld door het NAB-MVT (met dank aan Gerard Westhoff). In een bijlage, te vinden op de website <www.levendetalen.nl>, vindt u de open vragen en de meetlat. We wilden te weten komen of TalenQuests bij alle talen even vaak worden ingezet, op welke niveaus ermee wordt gewerkt en hoe (methodevervangend of als iets extra) en wat steken leerlingen ervan op?

Eerst presenteren we de resultaten van de open vragen. Terwille van de beknoptheid geven we vooraf de respons op de naar ons oordeel meest interessante aspecten waarnaar werd gevraagd: klassen waarin de TalenQuest(s) werden uitgevoerd, een aanduiding (voorzover van toepassing) van de plaats waar de Quest op internet is te vinden, de vraag of de Quests aansluiten bij de bestaande methodes, dan wel of er uitsluitend met TalenQuests wordt gewerkt, de appreciatie door de leerlingen van het werken met een Quest, de vaardigheden die aan bod kwamen, wat makkelijker of moeilijker ging dan verwacht, de wens om meer TalenQuests aan te bieden en de vraag wat men anders zou doen wanneer men dezelfde TalenQuest nog eens zou aanbieden. Daarna volgt een overzicht van wat de meetlat opleverde aan gegevens. Tot slot worden uit beide informatiebronnen conclusies getrokken.

Open vragen

Zoals Maarten de Jong (LTM 2004, 7) heeft betoogd, zou het fenomeen TalenQuest vooral succesvol zijn voor het vak Engels. De uitkomsten van onze vragenlijst wijzen in dezelfde richting: bij Frans en in mindere mate Duits wordt verhoudingsgewijs vaker gemeld dat de leerlingen de opdrachten leuk, maar moeilijk vinden. Ook lijken vmbo-klassen meer met Engelse Quests in aanraking te komen dan met die voor andere talen.

Vervolgens is zichtbaar dat TQs in verreweg de meeste gevallen als (welkome) afwisseling naast de gebruikte methode worden toegepast. De (taal-)vaardigheden komen niet altijd aan bod: met name spreek- en luistervaardigheid ontbreken regelmatig.

De hardwarekant geeft soms problemen: apparatuur kan uitvallen of in te geringe mate beschikbaar zijn, leerlingen kunnen blijkbaar soms vrijelijk surfen naar sites waar ze niet bij mogen komen. Dit alles lijkt een tijdelijk probleem, naarmate de techniek vordert en de omgang met ICT voor eenieder (systeembeheerders die steeds vaardiger worden in het pareren van slimme leerlingen die servers kraken e.d.) meer en meer routine wordt.

Zeer opvallend is de positieve instelling van leerlingen en docenten. Leerlingen vinden het leuk, zijn vaak tevreden en soms zelfs enthousiast. Praktisch alle docenten die hebben gereageerd geven aan dat ze zeker zullen doorgaan met TQs. De goede voornemens die ze daarbij hebben betreffen in alle gevallen verfijningen en (kleine) aanpassingen, in geen enkel geval fundamentele wijzigingen.

Bij dit alles moet worden bedacht dat onze steekproef een bescheiden aantal betreft en geen dwarsdoorsnede is van de populatie modale docenten talen. Niettemin: TalenQuests hebben een toekomst.

Reacties per taal

Engels

1. Tien respondenten hebben TQs Engels laten doen, in de klassen 1, 2, 3-vmbo/havo/vwo, 4-vmbo, 4-vwo, mbo. Vindplaatsen: www.altenacollege.nl >vakken >Engels >onderbouw >klas 2-3, een keuze door de leerlingen uit www.webquest.org, www.bayoglu.nl.eu.org, <http://taalquest.bravehost.com>, www.harrypotterguide.co.uk/yahoo.com, www.talenquest.nl, www.talenkwesie.nl.
2. In de regel (acht keer) gebruiken docenten de TQs naast de methode, terwille van de variatie, eenmaal wordt aangegeven dat het ging om een experiment, eenmaal dat uitsluitend met TQ's wordt gewerkt.
3. Vrijwel unaniem meldt men dat leerlingen het leuk vinden op deze manier te werken. Een enkele keer wordt opgemerkt dat de taak tegelijk ook moeilijk wordt gevonden, of dat het samenwerken als moeilijk wordt ervaren.
4. De vaardigheden die aan bod kwamen, worden door sommigen uitgesplitst in algemene (dus niet taalgebonden) vaardigheden en taalvaardigheden. Bij de eerste categorie worden genoemd: sociale en onderzoeksvaardigheden, informatie zoeken op internet, het verdelen van taken, presenteren, samenwerken, het selecteren van informatie. Soms meldt men dat alle taalvaardigheden worden geoefend, maar vier keer dat spreekvaardigheid er niet aan te pas komt.
5. Moeilijker dan verwacht zijn de volgende factoren: alle instructie moest van het scherm worden gelezen (het zou beter zijn om die op papier te geven), er komt veel voorbereidend werk bij kijken om alle leerlingen computervaardig te maken (vooral zwakke leerlingen hebben veel moeite hier zelfstandig mee om te gaan), de apparatuur laat het menigmaal afweten, het kost soms moeite collega's ervan te overtuigen dat een TQ leuk en leerzaam is.
6. Alle respondenten geven aan dat ze zeker zullen doorgaan met het werken met TalenQuests. Goede voornemens zijn: eerder en meer tijd besteden in het pc-lokaal, zodat leerlingen minder thuis hoeven te doen, samenwerking zoeken met collega's, werken met logboeken, rollen verdelen binnen groepen (2 x), CEF gebruiken bij beoordeling, meer oefenen vooraf in pc-gebruik, leerlingen tussentijds evaluaties laten inleveren, nog beter voorbereiden, links actualiseren (2x), afbakening van de kaders, meer vrijheid daarbinnen, strakke begeleiding, beoordeling aanpassen, duidelijker criteria formuleren.